

“Dietsland Houzee!”

De NSB en Vlaanderen 1940-1944
(Tweede deel)

JAN-JAAP VAN DEN BERG

Een Duitse waarschuwing

Eerder citeerden we een brief uit januari 1941 van enkele Leuvense studenten, die vragen stelden over de onduidelijke verhouding tussen NSB, NSBV en NSBvV. Nu was ook voor de Duitse bezetter de Vlaamse politiek van de NSB niet steeds even duidelijk en aangenaam, naar we mogen aannemen. Tijdens zijn rondreis in januari bracht Erkelens in gezelschap van Mulder een bezoek aan de Duitse Oberkriegsverwaltungsrat F. Thedieck, een naaste medewerker van *Militärverwaltungschef* E. Reeder. Het verslag van deze bespreking van 16 januari stuurde Erkelens onder de kop ‘streng-vertrouwelijk!’ en ‘uiterst belangrijk!’ naar Mussert.⁵⁶ Daar is wel enige reden toe.

Werden beide NSB-ers weliswaar met de uiterste welwillendheid ontvangen, na de verzekering van Erkelens *“dat de NSB zich zuiver bepaalt tot het organiseren van de leden van Noord-Nederlandsche nationaliteit in kring en groepen in België, met onthouding van het zich bewegen op het gebied der Vlaamsche politiek”*, verklaarde Thedieck dat hij de NSB bij dit werk ‘zoo zuiver afgebakend’ van harte wilde steunen, maar *“zeer zeker anders ernstige bedenkingen zou moeten hebben, indien de NSB zich met Vlaamsche organisaties ging vereenzelvigen.”*

In het gesprek, dat Erkelens en Thedieck over de Vlaamse politiek hadden, liet de *Oberkriegsverwaltungsrat* doorschemeren, dat de Duitsers op den duur slechts het VNV een kans zouden geven. De rol van een partij als het Verdinaso was uitgespeeld, vandaar dat Thedieck visa had geweigerd aan Thiers en een andere Dinaso, die zich aan Mussert hadden willen voorstellen. Ook de NSBV beschouwde hij als ‘klein en nog onbetekenend’ en hij verklaarde tevens op de hoogte te zijn van het feit dat de NSBV niets met de NSB te maken had.

Over de NSBvV van Van Rossem was Thedieck bijzonder ontevreden. Van Rossem scheen hem verklaard te hebben, *“als afgezant van Mussert en met hooge ondersteuning van den Führer”* naar Vlaanderen gekomen te zijn. Erkelens schrijft:

56. Verslag van Erkelens’ reis door Vlaanderen en zijn onderhoud met Thedieck in januari 1941, 22 Louwmaand (januari) 1941, RIOD, NSB(L), map 15-H.

“De Heer Thedieck begrijpt dit niet, aangezien er geen enkele reden voor de NSB-Noord-Nederland kon zijn om een afgezant naar Vlaanderen te zenden.” Erkelens concludeert dan: *“Dit punt kan voor onze NSB uiterst gevaarlijk zijn en worden uitgelegd, alsof wij ons inlaten met de Vlaamsche politiek. Ik heb dus hierbij moeten herhalen en wel met klem, dat de NSB (Mussert) zich strikt onthoudt van elke inmenging in de Vlaamsche politiek. De Heer Thedieck verklaarde mij, dat hij een verklaring van gelijke strekking nog voor enkele dagen per telefoon had ontvangen van den Heer Generaal-Commissaris Schmidt in Den Haag, en dat hij daardoor was gerustgesteld.”* Thedieck liet Erkelens dus fijntjes weten, dat ook Schmidt, voor Mussert als bondgenoot zeer belangrijk, de activiteiten van de NSB in Vlaanderen scherp in de gaten hield.

De teneur van dit rapport was dus, dat de NSB maar beter niets met de andere te maken kon hebben. En net als in het rapport van november, kwam ook nu weer naar voren dat de Duitsers op den duur slechts het VNV zouden laten voortbestaan. Toch zag Erkelens nog perspectieven voor de NSB, immers: *“Men beschouwt Staf De Clercq, die in de maanden na 10 mei scherp nationaal-socialistisch geworden is, niet als een sterk leider, doch wel als een eerlijk man, die zeker geschikt is om het Vlaamse volk voor te gaan, totdat een Nederlandschen leider het lot van Vlaanderen conform de bestemming van den Führer in handen kan nemen.”* Er was volgens Erkelens dus nog steeds hoop op een Dietsland onder Musserts leiding, maar dat zou de Führer te zijner tijd moeten bepalen. Te zijner tijd... In feite had Erkelens van Thedieck een in vriendelijke woorden omhulde, maar daarom niet minder duidelijke waarschuwing te horen gekregen.

Duitse tegenwerking

Thedieck had verklaard de NSB niets in de weg te leggen en zelfs te ondersteunen zolang men zich maar tot de actie onder de Noord-Nederlanders die in België verbleven, zou beperken. Inderdaad ging de NSB er nu nauwkeurig op letten, niet door onvoorzichtige contacten met Vlamingen district 70 in moeilijkheden te brengen.⁵⁷ Toch krijgen we de indruk dat de Duitse bezetter desondanks de werking van de NSB-België probeerde te dwarsbomen.

57. Als voorbeeld een brief van Voorhoeve aan WA-leider Zondervan van 17 mei 1941. Voorhoeve is ter ore gekomen dat WA-mannen die in België voor de NSKK werken, zich herhaaldelijk met Vlamingen in verbinding stellen: *“Zoals U misschien niet weet, is het aan de NSB in België verboden politiek of politiek schijnende contact te zoeken, met Vlamingen. Wordt hierin niet de hand gehouden, dan komt de verbinding van de NSB in België met de Duitse autoriteiten in ernstig gevaar”*, RIOD, NSB(P), map 17-A.

Zo kreeg de NSB vaak geen, of pas na lange tijd toestemming om propagandamateriaal naar België te transporteren, werden visa vaak geweigerd en mochten ledenvergaderingen plots niet doorgaan. In februari 1941 deelde men Voorhoeve mee, dat er geen exemplaren van *Volk en Vaderland* en *Het Nationale Dagblad* mochten worden verstuurd, omdat het *Auswärtige Amt* hiervoor geen toestemming zou hebben gegeven. En terwijl deze bladen in april en mei nog steeds niet naar Vlaanderen konden, mocht de NSB-concurrent, het 'Nationaal Front'⁵⁸ haar periodieken wél gewoon verzenden. Dit vernam de NSB overigens van Waternaux, met wie NF-leider Arnold Meijer contact had opgenomen. Waternaux briefde deze informatie dadelijk door naar de NSB en was ook niet te beroerd om enkele tips aan de hand te doen. Zo suggereerde hij het drukwerk in gesloten enveloppen te verzenden "zodat aan den buitenzijde niet te zien is, wat voor blad wordt verzonden..."⁵⁹

Als andere methode om de Duitse controle te ontlopen zond Voorhoeve materiaal naar het plaatsje Putte, een plaatsje aan de Nederlands-Belgische grens, waarna het vervolgens door vrienden over de grens werd gesmokkeld.⁶⁰

NSBV en NSBvV vallen af

Zoals verwacht en door een functionaris als Thedieck ook min of meer aangekondigd, hielden de Duitsers in het voorjaar van 1941 grote schoonmaak onder de Vlaamse splinterpartijtjes. Er moest nu maar eens een Vlaamse eenheid tot stand komen. In maart 1941 hadden NSBV, NSBvV en het Verdinaso weliswaar een beginselakkoord gesloten⁶¹, maar toen het Verdinaso in april fusiebesprekingen

58. Deze fascistische beweging was in 1934 als 'Zwart Front' opgericht, maar werd in april 1940 tot 'Nationaal Front' omgedoopt. Overigens was ook het Zwart Front/Nationaal Front Groot-Nederlands, en er zijn door deze beweging wel enige contacten met Vlaanderen onderhouden. Zie L.M. JOOSTEN, *Katholieken en fascisme in Nederland 1920-1940*, Hilversum; Antwerpen, 1964, blz. 249-329. H. SCHIPPERS, *Zwart en Nationaal Front*, Amsterdam, 1986 en ook G.R. ZONDERGELD, *Een kleine troep vervuld van haat. Arnold Meijer en het Nationaal Front*, Houten, 1986.

59. Zie brieven over deze kwestie in: RIOD, NSB(P), map 16-D.

60. Zie brieven in RIOD, NSB(P), map 17-A. Zo schrijft de Aalmerse tuinder L.G. Kniep, een vriend van Voorhoeve hem op 16 mei 1941: "Dinsdag heb ik Zus over de grens geloodst. Binnen de vijfseconden was alles gebeurd. Het is wel buitengewoon gemakkelijk gegaan (...) Wim komt volgende week met kameraad Mulders (hij bedoelt waarschijnlijk de districtsleider P. Mulder, JJvdB) naar je toe ..."

61. Zie: W.C.M. MEYERS, *NSB in Vlaanderen (NSBiV)*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, deel 2, Tiel; Amsterdam, 1975, blz. 1005. Zie ook B. DE WEVER, *Greep naar de macht, Vlaams-nationalisme en Nieuwe orde. Het VNV 1933-1945*, Tiel, 1994, blz. 395.

met het VNV ging voeren was dit akkoord waardeloos geworden. En nadat het Verdinaso zich in mei bij het VNV had aangesloten was er in feite geen politieke toekomst meer voor NSBV en NSBvV. Het is mij echter onduidelijk of deze partijtjes nu verboden werden, of simpelweg verdwenen.⁶²

Van Rossem, die bij de Duitse autoriteiten voor irritatie had gezorgd, kon niet meer naar Vlaanderen terugkeren. Zijn politieke actie had echter nog een financieel staartje; op 11 juni 1941 claimt hij in een brief aan de penningmeester van de NSB, Van Bilderbeek de betaling van fl.1000,-, zijnde de resterende helft van de 2000 gulden die hem door Mussert in augustus 1940 voor zijn opbouwwerk in Vlaanderen zouden zijn toegezegd. Het blijkt dat Van Bilderbeek, die het geld niet zonder overlegging van kwitanties wil terugbetalen, van deze transacties praktisch niets schijnt af te weten, terwijl ook de andere functionarissen van het Hoofdkwartier, die bij deze kwestie betrokken worden, niet weten waar het om gaat. Intussen blijft een steeds kwader wordende Van Rossem aandringen op betaling, zich hierbij beroepend op de speciale vertrouwelijke opdracht die hij van Mussert gekregen zou hebben. Zo schrijft hij op 20 augustus 1941: *“Daar de Duitse overheid eenerzijds eischt dat de Nederlandsche NSB zich afzijdig houdt van Vlaamsche politiek, en anderzijds wij, Vlamingen, de Dietsche gedachte in haar algemeen-Nederlandschen nationalen zin blijven propageeren, ondanks het Duitse verbod, verzoek ik U dringend van mij aan te nemen dat de wil van den Algemeen Leider in deze is: dat alle regelingen tusschen ons op volledig vertrouwen berusten.”* Van Rossem schrijft verder dat zijn beweging wegens een door zijn zoon geschreven ‘vlugschrift met Dietsche strekking’ onlangs met de Duitse politie in aanraking is gekomen. Zo werd NSBvV-materiaal in beslag genomen, terwijl zijn zoon voor een maand in de gevangenis belandde. *“Ik heb ervoor gezorgd dat de NSB in Nederland in deze vrijuit gaat”*, zo stelt hij het Hoofdkwartier echter gerust. En nadat hij optimistisch verkondigt dat de NSBvV-actie doorgaat, drukt hij Van Bilderbeek opnieuw op het hart ‘deze mededeelingen als *zeer vertrouwelijk* te beschouwen en ze eventueel uitsluitend met den Algemeen Leider te bespreken’. De onduidelijkheid over de geldelijke steun aan Van Rossem kon wel eens veroorzaakt zijn door het feit, dat Mussert het bedrag onderhands en buiten het officiële partij-apparaat om heeft verstrekt. Op de eerste brief van Van Rossem uit augustus 1940 stond namelijk niet alleen ‘toegezegd fl.300,- per maand’, maar ook ‘dezen brief terug na gebruik’ met potlood geschreven. Uiteindelijk komt alle

62. W.C.M. MEYERS schrijft dat de NSBvV nog bleef bestaan, ook al mocht Van Rossem niet meer naar Vlaanderen komen, terwijl de NSBvV uiteindelijk in de DeVlag zou opgaan. Zie: W.C.M. MEYERS, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, deel 2, blz. 1005.

correspondentie dan ook bij Mussert zelf terecht, die Van Rossem op 1 oktober schrijft dat hij het resterende bedrag tegemoet kan zien, maar hem tevens met zachte drang aanspoort om zijn politieke activiteit in Vlaanderen nu toch maar te staken: *“Uit Uw brief heb ik begrepen, dat de Duitse autoriteiten Uw arbeid in België hebben verboden. België staat onder militair commando, is bezet gebied, en dus zal er voor U wel niets anders op zitten, dan aan dit bevel te gehoorzamen.”*

En alsof hij maar liever niet meer aan de vervlogen dromen van weleer herinnerd wil worden schrijft Mussert in de laatste alinea: *“Het is jammer, dat in Augustus 1940 niet direct het volle bedrag te Uwer beschikking is gesteld, nu lijkt alles al weer zoo ver achter ons.”*

Een reeks conflicten

De NSB-Belgie ondervond dus moeilijkheden door Duitse tegenwerking. Interne ruzies en competitiegeschillen deden echter evenzeer afbreuk aan de krachtdadige opbouw van district 70. Zo betwisten NSB-propagandaleider Voorhoeve en Erkelens als hoofd van de Organisatie Buitenland elkaar de leiding over de propaganda in België, terwijl Erkelens ook met anderen in de NSB overhoop lag, onder meer over Erkelens' blad *Nederland mijn vaderland*.

Dit goed verzorgde tijdschrift, dat grote gelijkenis vertoonde met het WA-blad *Fotonieuws*, begon vanaf januari 1941 onder Erkelens verantwoordelijkheid te verschijnen. Met zijn verhalen over Nederland en reportages van NSB-manifestaties in Duitsland en België was het blad ongetwijfeld een belangrijk bindmiddel tussen district 70 en Noord-Nederland en tevens goed geschikt voor propagandadoeleinden. Vreemd genoeg ondergaat het blad vanaf begin 1942, na één jaargang dus, een totale metamorfose. Het wordt dan volledig losgekoppeld van de NSB, over welke beweging plotseling niets meer in de kolommen te lezen valt. Het blad gaat dan fungeren als orgaan van de Stichting 'Bond van Nederlanders in het Buitenland'. Overigens trekt Erkelens zowel bij het blad als bij de Stichting nog wel aan de touwtjes. Waarschijnlijk heeft dit alles te maken met meningsverschillen tussen Erkelens en bepaalde NSB-ers, terwijl na de oorlog wel beweerd is, dat de Duitsers het blad hebben trachten te dwarsbomen.⁶³

Eind 1942 lijkt Erkelens helemaal op een zijspoor gerangeerd. Zijn tijdschrift komt nu helemaal niet meer uit, terwijl de afdeling Buitenland eveneens wordt opgeheven.

63. Zie het na-oorlogse rapport over de NSB in RIOD, DOC II 560-B.

Rivaal Voorhoeve heeft het dan eveneens moeilijk gekregen. Bij de bezetter lag hij bijzonder slecht, mede vanwege zijn uitgesproken Groot-Nederlandse opvattingen.⁶⁴ In het voorjaar van 1942 werd Voorhoeve, die met goedkeuring van Schmidt en in het bezit van een geldig visum Vlaanderen bezocht, nota bene door de *Sicherheitspolizei* gearresteerd en over de grens gezet.⁶⁵ Daarna werd hij min of meer gedwongen, zich voor het Oostfront te melden. Na Voorhoeve's terugkeer uit Rusland slaagde Mussert er door Duitse druk niet in, hem opnieuw propagandaleider te maken, zodat ook deze sleutelfiguur voor de contacten met Vlaanderen was uitgeschakeld.

'Waar zijn hier de hoerekasten?'

Inmiddels was door een reeks affaires de opbouw van de NSB-België ernstig geschaad. Direct na de ongetwijfeld belangrijke en succesvolle Brusselse vergadering in februari 1941 ontstond al ruzie tussen districtsleider Mulder en nachtclub-eigenaar De Boo, die buiten medeweten van Mulder (en diens vriend Erkelens) door Voorhoeve tot propagandaleider voor België was benoemd. In het NSB-archief bevindt zich een rapport over 'de zaak België', waarin talloze wantoestanden en misdragingen uitgebreid uit de doeken worden gedaan.⁶⁶ De leidende functionarissen van de NSB-België zijn volgens het rapport totaal niet berekend op hun taak. Zo zou districtsleider Mulders 'in kennelijken staat' een vergadering hebben toegesproken, nooit aanwezig zijn en ook kan Mulder 'niet met mensen omgaan, is dom en zeer met zichzelf ingenomen'. Bij zijn eerste bezoek aan de NSB-Gent zou zijn eerste vraag geluid hebben: 'Waar zijn hier de hoerekasten? ...'

Ook andere leidende functionarissen komen niet bepaald op een positieve manier naar voren. Zo wordt de propagandaleider getypeerd als 'een kroegbaas met souteneursmethodes' die zijn handen niet van de vrouwen af kan houden, nooit voor vier uur 's middags te spreken is, terwijl instructies voor groepsleiders pas na

64. Ook liet Voorhoeve, met zijn 'impulsieve artiestennatuur' (typering uit een na-oorlogs rapport, RIOD, DOC II 564-A), zich in kleine kring nogal eens laatdunkend uit over leidende Duitsers. Zo had hij Seys-Inquart ooit eens '*die manke Oostenrijkse landverrader*' genoemd, (RIOD, DOC II 560-A), hetgeen de Duitsers via enkele rivalen ter ore kwam en vanzelfsprekend niet bijdroeg aan Voorhoeves goede naam bij de bezettingsautoriteiten, zie L. DE JONG, *o.c.*, deel 5, blz. 216 en deel 6, blz. 397.

65. L. DE JONG, *o.c.*, deel 5, blz. 217-218

66. Ongedateerd, maar waarschijnlijk uit eind 1941/ begin 1942 daterend rapport, aanwezig in RIOD, NSB(P), map 189-B.

maanden onder zijn bed vandaan zouden komen. De groepsleider-Brussel schijnt ook niet altijd een even fatsoenlijk gedrag ten toon te spreiden. Hij zou regelmatig ‘stomdronken’ en ‘flink aangeschoten’ zijn, terwijl hij zich tegenover zijn ondergeschikten onbeschoft zou opstellen.

Al kwamen deze ruzies een soepele werking van de NSB-België natuurlijk niet ten goede, van meer belang dan deze interne roddelpraat en verdachtmakingen is toch de vraag of er met betrekking tot het politiek functioneren naar buiten toe eveneens fouten zijn gemaakt. In het rapport wordt gesteld dat Mulder het nogal goed kan vinden met leidende VNV-ers: “...de DL Mulder gaat zeer kameraadschappelijk om met de voormannen van het VNV. Deze kameraadschap gaat zoo ver, dat Mulder den secretaris-generaal van een Belgisch departement, mr. Romsée, begroet met de woorden ‘Zoo klein schijthuis, hoe maak je het?’.” Zou dit feit dat de NSB-België tot voordeel kunnen strekken, het onbezonnen optreden van andere leidende functionarissen bracht district 70 alleen maar schade toe, aldus het rapport. Zo gaf de eerdergenoemde kringleider-Brussel zijn leden opdracht om, ondanks de uitdrukkelijke verboden desaan gaande, “zich toch te bemoeien met de Vlaamsche politiek, ook al kwamen wij daardoor in conflict met de Duitse overheid”. Een NSB-kameraad concludeert volgens het rapport somber dat, als er een nieuwe districtsleider wordt aangesteld, die “wel een man van buitengewone hoedanigheden moet zijn om deze wantoestanden te klaren en het diep geschokte vertrouwen bij leden, Vlamingen en Duitse overheid weer in eere te herstellen, want dit is vooral, wanneer er nog een kans bestaat op Groot-Nederland, van het allergrootste belang.”

Het NSB-hoofdkwartier, verontrust door talloze berichten van bovengenoemde strekking, greep begin 1942 in en voerde op organisatorisch en financieel gebied (een half jaar ‘wanbeheer’ had district 70 reeds met een schuld van fl.6000,- opgezadeld) de nodige saneringen door. Een aantal leidinggevende functionarissen van de NSB-België, waaronder districtsleider Mulder, werden weggewerkt en M. Kardoes, de organisatieleider van het Hoofdkwartier, benoemde een naaste medewerker, de uit Apeldoorn afkomstige NSB-veteraan Ph. Van der Land tot nieuwe districtsleider.⁶⁷

Geholpen door enkele ondergeschikten trad Van der Land krachtdadig op. Hij zegde de huur op van het dure districtshuis aan de Brusselse Louizalaan, dat als een molensteen om de nek van district 70 hing, en verplaatste het hoofdkwartier naar

67. Zie over de organisatorische chaos in district 70 o.a. RIOD, NSB(P), map 58-A. Zie ook *Volk en Vaderland* van 3 april 1942, waar over de reorganisatie van de NSB-België in eufemistische bewoordingen wordt geschreven: “tot hiertoe was reeds hard gewerkt en veel gebouwd, maar zooals bij iederen nieuwen opbouw stond alles nog te veel op losse schroeven.”

Antwerpen. En al leidde dit doortastende optreden wel tot enige protesten⁶⁸, het leek er toch op, dat de NSB-België in de loop van 1942 weer redelijk begon te draaien. Het aantal leden steeg, en Van der Land bezocht met vijfendertig van zijn functionarissen de grote beëdigingsplechtigheid van 20 juni 1942 te Utrecht.⁶⁹

In 1943 kreeg de NSB-België echter met forse tegenwind te maken. De nooit afwezige tegenwerking van de kant van de Duitsers nam nu duidelijk toe, wellicht juist vanwege het feit dat district 70 beter begon te draaien. Het lukte de NSB bijna niet meer nog propagandamateriaal en bladen naar België verstuurd te krijgen, terwijl ook de route-Putte begin 1943 onbruikbaar werd. In september 1942 was het visum van Van der Land plotseling niet meer verlengd, zodat hij niet naar België kon terugreizen. Instructies kwamen nu praktisch niet meer door, en Kardoes, in de loop der tijd uitgegroeid tot een centrale verbindingsfiguur met Vlaanderen, klaagde in juli 1943 bij Mussert dat *“ieder contact met België onmogelijk is, en dat al onze functionarissen, met inbegrip van de Districtsleider van België niet in staat zijn een visum voor een bezoek aldaar te verkrijgen.”*⁷⁰

Bovenstaande moeilijkheden moeten nadrukkelijk gezien worden tegen de achtergrond van het slepende, maar in de zomer van 1943 tot een uitbarsting komende conflict tussen de groep-Mussert en de veld winnende SS-richting binnen de NSB en de Duitse bezettingsautoriteiten.⁷¹ De opgekropte frustratie over de Duitse tegenwerking klinkt door in een commentaar dat Mussert in augustus 1943 schreef in de kantlijn van een verzoek van de NSB-België om steun naar aanleiding van een Geallieerd bombardement op Antwerpen: *“Deze aangelegenheid is slechts een onderdeel van een complex: 1) De positie van de NSB in Duitschland en in België, 2) De verzorging van onze volksgenooten in Duitschland en in België. Momenteel staat de zaak zoo, dat de S.D. mij de leiding van de NSB in Duitschland en België onmogelijk maakt door het ongeldig verklaren van de passen van mijn medewerkers, die daarheen moeten. Wat de verzorging betreft van onze volksgenooten,*

68. Onder andere van de NSVO, de NSB-vrouwenorganisatie, van welke organisatie Van der Land materiaal had laten weghalen, waarover de NSVO-Leider voor België bij de NSBVO-leiding in Nederland ging klagen, waarna Kardoes Van der Land weer in bescherming nam. Zie correspondentie hierover in RIOD, NSB(P), map 279-D.

69. Brief Van der Land aan hoofd Algemene Zaken van het NSB-Hoofdkwartier De Blocq van Scheltinga, dd. 12 juni 1942, NSCGWOII, archief Kleine Fondsen, nr. 19.

70. Kardoes aan Mussert, dd. 8 juli 1943, RIOD, NSB(P), map 280-C. Zie ook het rapport van de districtsinspecteur-België aan Kardoes, dd. 9 september 1943, map 280-D.

71. Zie voor de achtergronden van dit conflict o.a. L. DE JONG, *o.c.*, deel 7, hoofdstuk 10: *‘NSB en SS’*; blz. 1178-12012 en bij N.K.C.A IN ‘T VELD, *De SS en Nederland*, in het bijzonder blz. 292-298.

*die wordt geheel onttrokken aan mijn invloed en aan de invloed van de NSB, niet-tegenstaande de verklaring van den Führer dat hij mij erkent als Leider van het Nederlandsche volk. Een Führeruitspraak hierover zal verkregen moeten worden ...”*⁷²

Besluit

Toen Mussert bovenstaande verzuchting aan het papier toevertrouwde was de Dietse euforie die de NSB (en ook het VNV) in de zomer van 1940 had begeesterd reeds lang vervluchtigd. De enige hoop die Mussert nog koesterde was zijn vertrouwen in Hitler, die hem ooit zou benoemen tot Leider van Groot-Nederland. In feite was de Duitse politiek vanaf het begin gericht op het tot zwijgen brengen van het Dietse geluid van de NSB. De activiteiten van de NSB in Vlaanderen werden dan ook nauwlettend in de gaten gehouden en op allerlei manieren gedwarsboomd. De NSBV en de NSBvV verdwenen in het voorjaar van 1941 van het toneel, terwijl de NSB de duidelijke waarschuwing kreeg dat de NSB-België zich niet met de Vlaamse politiek mocht inlaten. Maar al hield de NSB zich redelijk aan dit Duitse bevel, toch probeerden de Duitsers ook de activiteiten van het district 70 te bemoeilijken. Daar kwam nog eens bij, dat de werking van de NSB-België belemmerd werd door wanbeheer en een schier eindeloze reeks conflicten.

Met het VNV heeft de NSB tot het einde toe contacten onderhouden. Zowel langs officiële kanalen als op informele wijze werd informatie uitgewisseld, die veelal van formele en bureaucratische aard was, maar soms ook over politiek-strategische kwesties ging.⁷³ Een structurele politieke coördinatie is er mijns inziens niet geweest.⁷⁴ Het is duidelijk dat de Duitse bezetter dit beslist wilde voorkomen.⁷⁵

72. Secretarie van Staat, *Beslissing van den Leider*, dd. 12 augustus 1943, RIOD, NSB(P), map 111-C.

73. Vergelijk het ‘vertrouwelijk’ rapport voor de VNV-leiding, een verslag van de door de VNV-er Peeters van 6 tot 10 september 1942 gemaakte reis naar Nederland, NSCGWOII, Archief VNV, nr. 532. In Amsterdam sprak Peeters met Van Genechten en Mussert over de toestand in Vlaanderen, de strijd tegen de annexionistische stromingen en over Dietsland.

74. Wel is het aannemelijk dat de scherpe protesten van het VNV en de NSB tegen de zogenaamde ‘Duitse inlijvingspolitiek’ van begin juni 1943 op elkaar zijn afgestemd. De SD vermoedde in elk geval van wel, zie de rapporten van J. De Haas, DOC I 1099-B, geciteerd bij B. VAN DER BOOM, *Kees van Geelkerken. De rechterhand van Mussert*, Antwerpen; Utrecht, 1990, blz. 56.

75. Samenwerking tussen het VNV en de NSB moest volgens H. Himmler beslist voorkomen worden, stelt R.G. ZONDERGELD in: J. ZWAAN (red.), *De Zwarte Kameraden. Een geïllustreerde geschiedenis van de NSB*, Weesp, 1984, blz. 125. Zie ook blz. 135-136.

Maar naast het Dietse streven vroegen tal van andere kwesties toch ook steeds de aandacht: beide organisaties waren immers voortdurend in een felle binnenlandse strijd om de macht verwickeld. Daarnaast is het maar de vraag in hoeverre de NSB en het VNV eigenlijk wel wilden samenwerken. Was het VNV bijvoorbeeld wel bereid, na eventuele totstandkoming van een nationaal-socialistisch Dietsland in de NSB op te gaan en Musserts leiding te aanvaarden?⁷⁶ Men zou kunnen speculeren over wat er zou gebeurd zijn als het VNV en de NSB hun politieke collaboratie afhankelijk hadden gesteld van een harde Duitse toezegging inzake Groot-Nederland. Maar waarschijnlijk zou zo'n eis eerder het verbod van de beide bewegingen dan Dietsland dichterbij hebben gebracht.

JAN-JAAP VAN DEN BERG, VAKGROEP GESCHIEDENIS,
VRIJE UNIVERSITEIT, DE BOELELAAN 1105, NL-1081 HV AMSTERDAM

76. Want voor Mussert cs. was het zonneklaar dat dan niet het VNV en Staf De Clercq, maar de NSB en Mussert de leiding zouden nemen. Vergelijk ook de eerder geciteerde opmerking van Erkelens dat De Clercq door de Duitsers als een zwakke leider wordt beschouwd, maar het Vlaamse volk nog wel kon aanvoeren, *“totdat een Nederlandschen leider het lot van Vlaanderen conform de bestemming van den Führer in handen kan nemen”*. Een typisch voorbeeld van Hollands superioriteitsgevoel?

77. Over de plaats die het streven naar Groot-Nederland heeft ingenomen binnen de NSB, de voornaamste nationaal-socialistische partij van Nederland, en de daadwerkelijke contacten met Vlaanderen die de NSB heeft trachten te onderhouden werd tot nog toe weinig gepubliceerd. Met deze bijdrage hebben wij meer duidelijkheid willen brengen omtrent de politieke actie die de NSB gedurende de bezetting in Vlaanderen heeft trachten te ontplooiën.